

Janusz Kostecki
(Warszawa)

**„Polityka literacka” rosyjskiej cenzury zagranicznej
w latach 1865–1904**

*

Nie ulega wątpliwości, że w 2. połowie XIX w. największym rynkiem zbytu publikacji polskich były ziemie pod panowaniem rosyjskim. Zygmunt Wasilewski pisał np., że znajdowały one tam wówczas „znacznie więcej odbiorców, niż w obu innych zaborach razem”¹. Ponieważ w latach 1864–1903 oficyny działające na obszarze prowincji austriackich i pruskich, a także na emigracji wyprodukowały blisko 65% wszystkich tytułów książek i broszur w języku polskim², to jest sprawą bezsporną, że znaczącą część publikacji kupowanych i czytanych w Królestwie i tzw. Kraju Zachodnim musiały stanowić druki sprowadzane zza kordonu lub z zagranicy. Oczywiście wszelki import tych wydawnictw kontrolowała rosyjska cenzura zagraniczna³.

W latach popowstaniowych nastąpiło znaczne rozszerzenie się granic i wzbogacenie struktury społecznej publiczności czytającej. Ujawnianie się potrzeb nowych, dynamicznie rozwijających się grup odbiorców, zwłaszcza

¹ [Z. Wasilewski] Przygodny, *Warszawa współczesna w dwunastu obrazach*, Lwów 1903, s. 97.

² Obliczenia własne na podstawie „Rocznik Polski. Tablice statystyczne”, wyd. E. Romer, I. Weinfeld, Kraków 1917, s. 35 (tab. 71).

³ Zasady jej działania omówiłem w artykule *Carski system cenzury zagranicznej w XIX wieku*, [w:] *Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Zbiór studiów*, red. D. Degen, J. Gzella, Toruń 2010, s. 13–32.

zaś kobiet i młodzieży, stymulowało zmiany w charakterze ówczesnej oferty wydawniczej. Jej najliczniejszym działem stawała się stopniowo literatura piękna, zwłaszcza zaś powieść, coraz częściej autorów rodzimych.

Względy te powodują, że rekonstrukcja stosunku carskiej cenzury zagranicznej do importu do Cesarstwa tekstów literackich w języku polskim stanowi ważny problem badawczy. Literatura piękna była przecież wyjątkowo pojemnym oraz czytelniczko atrakcyjnym nośnikiem rozmaitych znaczeń i wartości, natomiast wspomniana instytucja kontrolna pełniła funkcję najważniejszego filtra, mającego nie dopuścić do przenikania do miejscowego obiegu tych spośród nich, które władze uważały w danym momencie za szkodliwe. Stopień restrykcyjności „polityki literackiej” cenzury zagranicznej traktować więc można jako istotny wskaźnik skali komunikacyjnego wykluczenia polskich obywateli imperium z ogólnonarodowej i europejskiej wspólnoty kulturowej.

Zanim przejdę do szczegółowej analizy, przypomnę tylko, iż obowiązujące w badanym okresie wersje ustawy o cenzurze stanowiły, że „Cenzura zagraniczna kieruje się w ogólności przepisami obowiązującymi cenzurę wewnętrzną”, oraz że do kontroli obcej literatury pięknej odnosił się jedynie artykuł 186 („Powieści, opowieści i inne tego rodzaju utwory literatury zagranicznej powinny być – jeśli chodzi o ich moralną zawartość – rozpatrywane z większą surowością niż inne książki”)⁴.

W pracy wykorzystano sporządzane co miesiąc przez Komitet Cenzury Zagranicznej (od 1894 r. – Centralny Komitet Cenzury Zagranicznej) w Petersburgu spisy druków dopuszczonych do obiegu oraz zakwestionowanych częściowo lub całkowicie przez wymienioną instytucję, a także przez Rycki Komitet Cenzury Zagranicznej, Odeski Komitet Cenzury Zagranicznej, przez oddzielnych cenzorów w Moskwie, Kijowie, Wilnie, Rewlu, Dorpacie i we Władywostoku, jak również przez Kaukaski Komitet Cenzury w Tyflisie oraz – co szczególnie ważne – Warszawski Komitet Cenzury⁵.

⁴ Szerzej na ten temat zob. *ibidem*, s. 28–29.

⁵ Opisy wszystkich publikacji polskich zweryfikowano i uzupełniono (głównie na podstawie autopsji) – ich wykaz opublikowałem wspólnie z Małgorzatą Rowicką w książce *Granice wolności słowa w zaborze rosyjskim w latach 1865–1904. Wykaz publikacji polskojęzycznych zakwestionowanych oraz dopuszczonych do obiegu przez carską cenzurę zagraniczną*, t. 1–3, Warszawa 2006. Kwerenda przeprowadzona w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie pozwoliła wzbogacić tę listę o niewielką liczbę nowych danych. Mimo to informacje dotyczące okresu 1865–1871 zawierają luki. Z tego względu niektóre analizy prezentowane w tym tekście obejmować będą tylko lata 1872–1904.

Termin „literatura piękna” zawsze był nieostry. Zdecydowałem się przyjąć raczej wąskie rozumienie tego terminu, wyłączyłem więc z analizy gatunki uważane powszechnie za pograniczne, czyli listy i korespondencję, kroniki i pamiętniki, a także reportaże i publicystykę. Nie uwzględniłem też publikacji, w których teksty literackie stanowiły ilustrację rozważań o charakterze historyczno- lub krytycznoliterackim oraz zbiorów prac poszczególnych autorów, w których występowały one obok rozpraw poświęconych zagadnieniom z rozmaitych dziedzin wiedzy lub umiejętności. Szczególne trudności napotkałem w wypadku tzw. literatury dla ludu, w sposób zbeletryzowany prezentującej np. porady gospodarskie, fakty historyczne lub pouczenia moralne; w tym przypadku nie obyło się bez decyzji arbitralnych.

Jak się wydadaje, w latach 1865–1904 próbowano wwieźć do Cesarstwa blisko 4,5 tys. nowych publikacji literackich w języku polskim⁶. W latach 1872–1904 sprowadzono ich 4001, czyli przeciętnie 121 w ciągu roku: od 61 w 1877 r. do 207 w 1903 r. Tylko dwukrotnie (w latach 1872 i 1888) ustąpiły one pierwszeństwa wydawnictwom z zakresu religii. Mimo wahań (współczynnik zmienności $\phi = 33,41\%$), liczba sprowadzanych tekstów literackich rosła w tempie dwukrotnie szybszym niż liczba importowanych druków niebeletrystycznych (współczynniki trendu odpowiednio: 4,83% i 2,42%). Procesy te prezentuje wykres 1.

Publikacje literackie stanowiły około 31% całego importu, a więc prawie dwukrotnie więcej niż wydawnictwa z każdego z najpopularniejszych działów tekstów niebeletrystycznych: religii (nieco ponad 17%), geografii i historii (nieco ponad 15%) oraz nauk społecznych (nieco ponad 12%). Udział nowych tekstów literackich w imporcie wahał się od 20,5% w 1891 r. do 41,5% w 1904 r. i powoli, acz nieregularnie rósł (współczynnik trendu = 0,62%). Proces ten ilustruje wykres 2.

Ponad $\frac{3}{4}$ (76,3%; od 55,6% w 1878 r. do 89,4% w 1873 r.) sprowadzanej literatury pięknej stanowiły teksty autorów polskich, resztę tłumaczenia z ponad 20 języków, przede wszystkim z: francuskiego (5,7%), niemieckiego (5,0%), angielskiego (2,6%), języków Europy północnej (1,45%) oraz rosyjskiego (1,4%). Udział przekładów z pozostałych języków nie sięgał nawet 1% (w liczbach bezwzględnych – w latach 1872–1904 nie przekroczył 35 tytułów). Co ciekawe, znaczenie literatury rodzimej w imporcie z upły-

⁶ Dysponuję opisami 4276 z nich.

wem czasu rośło (współczynnik trendu: 0,31%)⁷. Proces ten przedstawia wykres 3.

Znacznie ponad $\frac{3}{4}$ książek literackich importowanych w latach 1865–1904 nie miało ściśle określonego adresata, co 6 kierowano do dzieci lub młodzieży, co 20 do tzw. ludu, a co 69 do specjalistów.

Co 3–4 (29,2%) sprowadzona wówczas publikacja tego rodzaju stanowiła element jakiejś serii wydawniczej, przy czym ponad $\frac{1}{3}$ wydawnictw ukazała się w jednym z trzech tanich cykli: „Bibliotece Powszechnej” Ozjasza i Wilhelma Zukerkandlów (173 publikacje), „Bibliotece Mrówki” Księgarni Polskiej (155) lub „Bibliotece Teatrów Amatorskich” Hermana Altenberga (102)⁸.

Przeszło $\frac{2}{3}$ (67,9%) wszystkich zarejestrowanych przeze mnie książek literackich pochodziło z prowincji austriackich, co 6–7 (15,6%) z pruskich, co 14 (7,2%) z zagranicy; natomiast co 10–11 (9,3%) publikacja była dziełem firm miejscowych, drukujących swe nakłady poza Cesarstwem. Do najważniejszych ośrodków należały: Lwów (32,3% importowanych wydawnictw), Kraków (24,1%) i Poznań (11,9%)⁹.

Importowano przede wszystkim literackie nowości: $\frac{7}{8}$ (87,5%) książek sprowadzono najpóźniej w następnym roku, licząc od daty wydania.

W latach 1865–1904 cenzura zagraniczna zakwestionowała blisko 1400 książek literackich w języku polskim, co stanowiło $\frac{1}{4}$ wszystkich publikacji zatrzymanych przez carskie urzędy kontroli. Niewątpliwie jednak teksty literackie traktowano łagodniej niż pozostałe. W latach 1872–1904 urzędy kontroli zakwestionowały łącznie 37,1% importowanych publikacji w języku polskim, ale o ile spośród wydawnictw niebeletrystycznych zatrzymano 40,5%, o tyle spośród literackich 29,7% sprowadzonych (od 19,3% w roku 1897 do 55,4% w roku 1892). Dodatkowo druki niebeletrystyczne częściej niż literackie zakazywano w całości. W pierwszym przypadku publi-

⁷ O ile średnio w całym okresie do urzędów kontroli trafiały rocznie 92–93 dzieła twórców rodzimych, o tyle w ostatniej dekadzie badanego okresu – z reguły ponad 100, a w latach 1899 i 1903 nawet przeszło 150.

⁸ Z innych warto wymienić jeszcze przynajmniej: „Bibliotekę Wyborowych Powieści i Romansów” J. Czaińskiego (51 tytułów), „Bibliotekę Najcelniejszych (Najciekawszych) Powieści i Romansów” Gubrynowicza i Schmidta (49), „Nową Bibliotekę Uniwersalną” najpierw J. K. Żupańskiego i K. J. Heumanna, potem Spółki Wydawniczej Polskiej (44) oraz „Bibliotekę Powieści, Podróż, Pamiętników i Opowiadań Historycznych” (43).

⁹ Dużą rolę odegrały też: Złoczów, Gródek, Cieszyn, Lipsk, Brody, Petersburg, Paryż, Miłków, Wiedeń i kilka innych miejscowości.

kacje w ogóle niedopuszczone do obiegu stanowiły 79,9% zakwestionowanych, w drugim 73,7% (od 46,4% w roku 1897 do 94,9% w roku 1886)¹⁰. Zróżnicowany stosunek cenzury do różnych kategorii publikacji prezentuje wykres 4.

Analizując problem bardziej szczegółowo, można powiedzieć, że teksty literackie kwestionowano rzadziej niż publikacje religijne oraz z działu ogólnego (periodyczne, zbiorowe, sprawozdania, katalogi itp.), a także poświęcone geografii i historii, naukom społecznym, językoznawstwu i nauce o literaturze. Zatrzymywano je jednak nieco częściej niż wydawnictwa z zakresu sztuki i sportu oraz filozofii i psychologii, a znacznie częściej niż z działu nauk stosowanych oraz matematyczno-przyrodniczych.

Rocznie cenzorzy kwestionowali od 19 (lata 1872, 1881 i 1884) do 60 (lata 1893 i 1901) publikacji literackich, w tym od 11 (rok 1881) do 50 (rok 1893) w całości. Liczba zatrzymywanych wydawnictw rosła w tempie 3,94% rocznie, a więc wolniej niż import, choć oczywiście oba procesy wykazywały umiarkowaną zależność (współczynnik korelacji Pearsona = 0,66). Jeszcze wolniej (współczynnik trendu = 2,58%) rosła liczba publikacji literackich zakazywanych w całości. Powodowało to, że odsetek kwestionowanych tekstów literackich malał w tempie 0,63% rocznie, co więcej – wśród zatrzymywanych publikacji zmniejszał się udział wydawnictw w ogóle niedopuszczonych do obiegu (współczynnik trendu = -0,35%). Wszystko to świadczy o tym, że wraz z upływem czasu polityka cenzuralna w stosunku do importowanej literatury pięknej w języku polskim stawała się powoli coraz mniej represyjna, choć oczywiście nie była to tendencja trwała. Ilustruje to wykres 5.

Na potrzeby niniejszego artykułu wyróżniono cztery podstawowe strategie cenzurowania sprowadzanej literatury pięknej¹¹:

A. liberalną – kwestionuje się mniej niż przeciętny odsetek publikacji, i to częściej niż zwykle warunkowo;

B. selektywnie restrykcyjną – kwestionuje się ponadprzeciętny odsetek rozpatrywanych wydawnictw, lecz także częściej niż zwykle warunkowo;

¹⁰ Przekładając to na liczby bezwzględne, w latach 1872–1904 cenzura zagraniczna zakwestionowała 1190 nowych publikacji literackich, w tym 877 w całości, natomiast 313 dopuściła do obiegu pod warunkiem usunięcia wskazanych fragmentów.

¹¹ Oczywiście typologia ta ma charakter tylko orientacyjny, gdyż granice poszczególnych strategii wyznaczono arbitralnie. Pozwala ona co prawda śledzić zmiany w sposobie cenzurowania różnych kategorii książek, ale nie nadaje się zbyt do porównywania natężenia represji wobec nich, gdyż wartości przeciętnych mogą się bardzo różnić.

C. prohibicyjną – kwestionuje się mniej niż przeciętną część druków, ale częściej niż zwykle stosuje się zakazy całkowite;

D. totalną – kwestionuje się ponadprzeciętny odsetek druków, i to częściej niż zwykle w całości.

Zmiany ich stosowania prezentuje wykres 6.

Wykresy (5 i 6) pokazują, że konstytutywną cechą sposobu cenzurowania literatury pięknej była ciągła zmienność, zdarzało się nawet (np. na przełomie lat 70. i 80., a także na przełomie wieków), że zmiany te miały charakter skokowy (bezpośrednie przechodzenie od strategii liberalnej do totalnej i odwrotnie). Daje się jednak zaobserwować także dłuższe okresy polityki w miarę stabilnej: lata 70. cechował pewien umiar, polegający na relatywnie częstym stosowaniu zakazów warunkowych; druga połowa lat 80. i początek 90. to okres największych represji; z kolei druga połowa lat 90. i początek XX w. to czasy względnie dla importu literatury pięknej pomyślne.

Oczywiście nietrudno zauważyć, że okres zniuansowanego traktowania rozpatrywanych treści skończył się wraz z końcem panowania relatywnie liberalnego Aleksandra II, że najostrej cenzurowano w czasie rządów Aleksandra III (1881–1894), wspieranego przez takich reakcyjnych ministrów spraw wewnętrznych (którym podlegała cenzura), jak Dmitrij Andriejewicz Tołstoj (1882–1889) i Iwan Nikołajewicz Durnowo (1889–1895), a w Królestwie przez generała-gubernatora Iosifa Władimirowicza Hurko (1883–1894), że odwilż przyniosły rządy Mikołaja II, uważam jednak, że próby wyjaśnienia zasygnalizowanych zmian wymagają głębszej analizy, w tym osadzenia ich w kontekście ewolucji stosunku cenzury do publikacji niebeletrystycznych.

Nie stanowi niespodzianki to, że najczęściej kwestionowano literackie teksty „dla ludu” (43,6%) i „dla wszystkich” (32,5%), najrzadziej zaś kierowane do elit (19,4%) oraz do dzieci i młodzieży (13,9%). W tym ostatnim przypadku wynikało to po części z tego, że znaczną część oferty stanowiły niegroźne dla władzy ilustrowane książeczki dla najmłodszych.

Zrozumiałe jest też, że odsetek zakwestionowanych nowości (27,7%) był niemal dwukrotnie mniejszy niż odsetek zatrzymanych druków starszych (50,0%), sprowadzonych po co najmniej 2 latach od daty wydania. Nakładcy zza kordonu oraz miejscowi księgarze dość dobrze orientowali się w tym, jakie teksty mogą w danym momencie uzyskać aprobatę cenzury i wielokrotnie wyczekiwali na stosowny moment do sprowadzenia „wątpliwych” publikacji. Jak widać w co drugim przypadku ich taktyka okazywała się skuteczna.

Nieznacznie rzadziej (27,3% w stosunku do 30,8%) niż wydawnictwa ukazujące się poza seriami urzędy kontroli zatrzymywały publikacje stanowiące element jakiegoś cyklu. Ponieważ serie zawierają z reguły teksty w pewien sposób jednorodne, to i w tym przypadku pewne znaczenie mogły mieć wcześniejsze doświadczenia importerów, którzy po prostu książki z cykli relatywnie często kwestionowanych nie sprowadzali.

Jak można się było spodziewać, największa różnica (2,5-krotna) wystąpiła w sposobie cenzurowania tekstów autorów polskich oraz tłumaczeń. Spośród tych pierwszych zakwestionowano częściej niż co trzeci (34,9%), spośród drugich – tylko co 7–8 (13,3%). Dodatkowo, o ile w przypadku przekładów zakazy całkowite stanowiły jedynie nieco ponad 1/2 (50,8%) decyzji negatywnych, o tyle w przypadku utworów polskich – przeszło 3/4 (76,4%). Ilustruje to wykres 7.

Tak więc – w największym skrócie – najmniejsze szanse dotarcia do odbiorcy miały teksty autorów polskich, adresowane bądź do ludu, bądź „do wszystkich”, sprowadzone po raz pierwszy kilka lat od daty wydania i opublikowane poza jakąkolwiek serią. Ale wymienione cechy pokazują tylko kontury kwestionowanego zbioru. Jego zawartość stanowiły bowiem dzieła konkretnych autorów.

Niewielka objętość niniejszego tekstu powoduje, że ograniczę się do rekonstrukcji stosunku cenzury zagranicznej do dorobku tych pisarzy, w których wypadku próbowano w latach 1872–1904 sprowadzić do Cesarstwa największą liczbę (przyjąłem, że co najmniej 10) nowych publikacji. Twórców takich było 60¹². Politykę cenzurowania książek ich autorstwa prezentuje tabela 1.

Stosunek cenzury do importowanego dorobku wymienionych pisarzy był bardzo zróżnicowany. Stosując kategorie zaproponowane wcześniej, można powiedzieć, że w odniesieniu do twórczości połowy z nich stosowano strategię liberalną. Zdarzali się nawet autorzy, którym nie zakwestionowano ani jednej publikacji (Hoffmann, Jankowski, Papi, Rosinkiewicz), albo przynajmniej żadnej nie zakazano w całości (Oppman, Jókai, Kochanowski, Orzeszkowa, Schwartz, Rossowski, Sarnecki, Bartoszewicz, Gorki).

Dla odmiany dorobek 23 twórców cenzurowano w sposób totalny. Oczywiście, występowała gradacja represji; wystarczy zestawić sytuacje skrajne: udział publikacji zakwestionowanych i zakazanych w całości w przypadku

¹² Biorąc pod uwagę cały badany okres – co najmniej 66.

utworów Słowackiego (odpowiednio 0,76 i 0,69) oraz Konopnickiej (0,33 i 0,28). Stosując wymienione miary, można więc – choć tylko w dużym przybliżeniu – stworzyć uporządkowany wykaz autorów, których utwory najtrudniej przenikały do obiegu w zaborze rosyjskim¹³. Listę otwierał wspomniany Słowacki, a na kolejnych miejscach znaleźli się: Lenartowicz, Kraśński, Urbański, Poeche, Sienkiewicz (głównie w przeróbkach dla dzieci), Miłkowski (T.T. Jeż), Wilkońska, Przybyszewski, Abgarowicz, Rogosz, Zacharjasiewicz, Kasprowicz, Chociszewski, Tetmajer, Tuczyński, Mickiewicz, Asnyk, Wyspiański, Bełza, Pol, Przyborowski i Konopnicka.

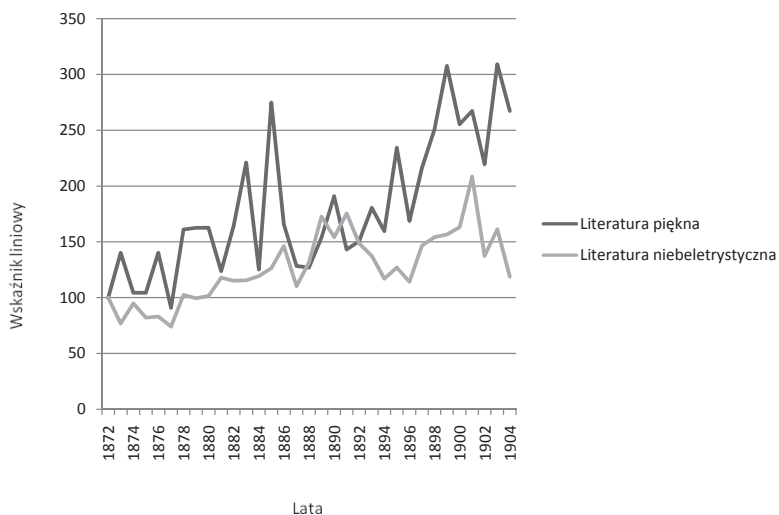
W stosunku do tekstów pozostałych 7 autorów stosowano politykę selektywnie restrykcyjną: kwestionowano je relatywnie często, ale zastrzeżenia dotyczyły najczęściej poszczególnych fragmentów rozpatrywanych utworów.

Stosunkowo łagodny sposób cenzurowania utworów literackich spowodował, że w latach 1872–1904 wśród publikacji dopuszczonych do obiegu w całości ich udział (34,7%) był o 3,7%, a więc o $\frac{1}{8}$ – $\frac{1}{9}$ wyższy niż w imporcie. Wskaźnik ten był jednak przede wszystkim skutkiem rzadkiego ingerowania urzędów kontroli w utwory dla czytelników najmłodszych oraz literaturę z obiegu popularnego, zwłaszcza tłumaczoną. Zupełnie inaczej traktowano za to twórczość romantyków (zwłaszcza emigracyjnych) i ich modernistycznych kontynuatorów, pisarzy podejmujących wątki historyczne, zajmujących się erotycznym wymiarem życia ludzkiego, a także twórców dla ludu. *Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego* i *Dziadów* część III, *Horsztyński* i *Król Duch*, *Nieboska komedia* i *Irydion*, *Warszawianka* i *Wyzwolenie*, trylogia *Homo sapiens* i *Androgyne*, to tylko nieliczne przykłady utworów, których czytelnik w zaborze rosyjskim w badanym okresie nie miał szans przeczytać legalnie.

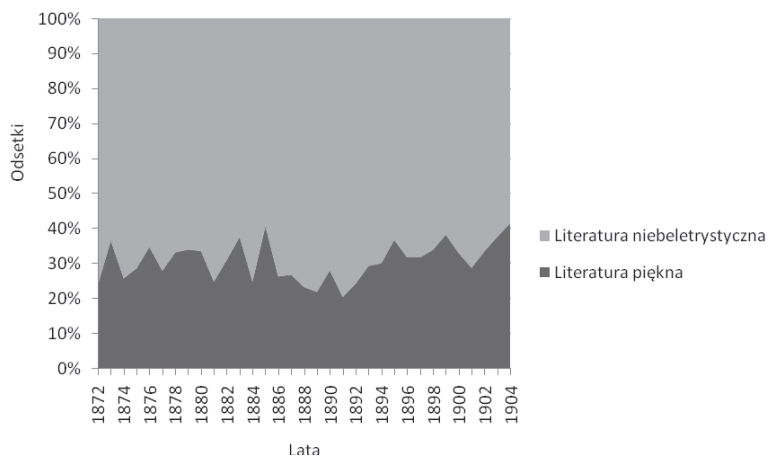
¹³ Za podstawę kolejności przyjęto sumę pozycji, jaką publikacje poszczególnych autorów zajmowały wśród wydawnictw zakwestionowanych i zakazanych w całości.

Wykres 1. Dynamika importu literatury pięknej i niebeletrystycznej w latach 1872–1904

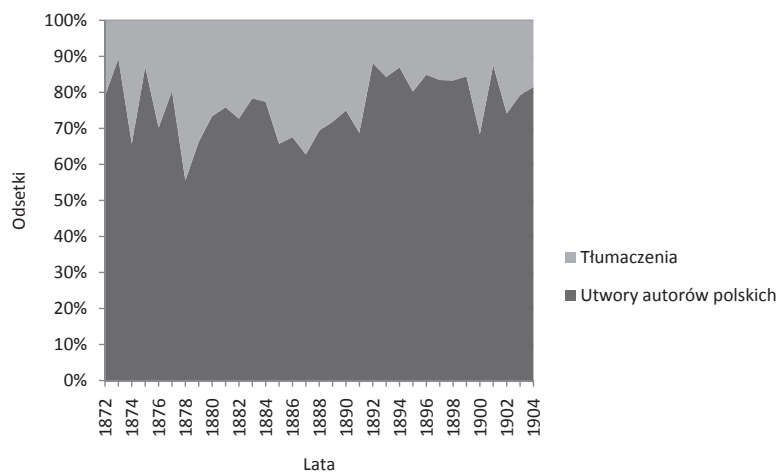

Wykres 2. Udział literatury pięknej w imporcie w latach 1872–1904

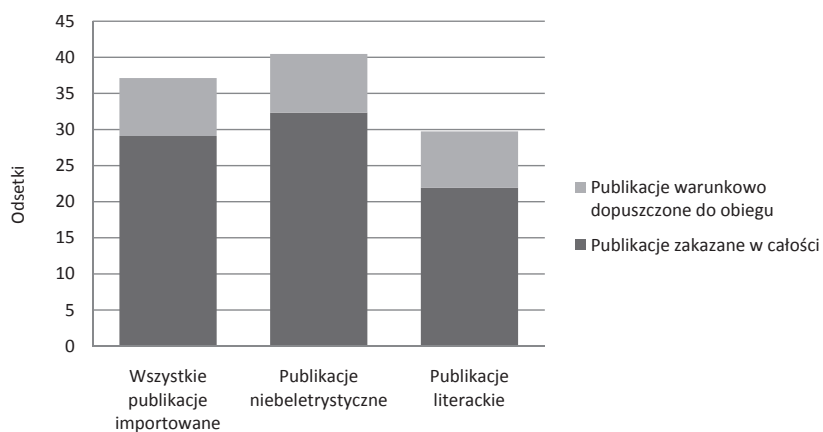

Wykres 3. Udział tekstów autorów polskich w imporcie literatury pięknej w latach 1872–1904

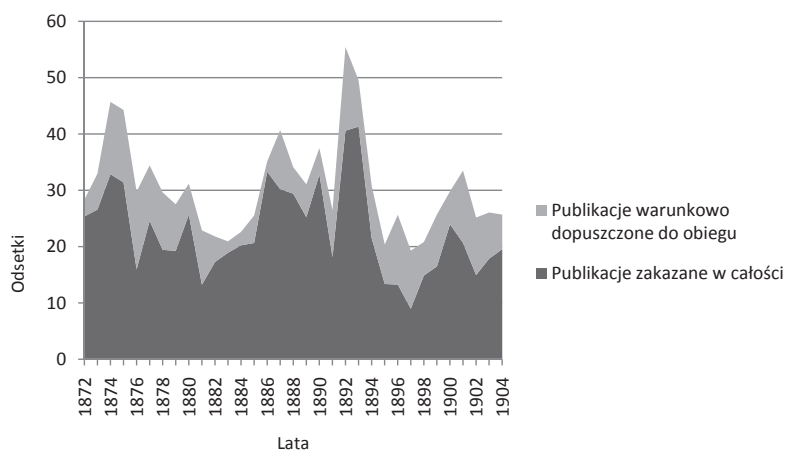

Wykres 4. Restrykcyjność cenzury zagranicznej w stosunku do różnych kategorii publikacji importowanych w latach 1872–1904

Wykres 5. Kwestionowanie importowanych publikacji literackich w latach 1872–1904

Wykres 6. Strategie cenzurowania importowanej literatury pięknej w latach 1872–1904

Rok	Strategia
1872	C
1873	D
1874	B
1875	B
1876	B
1877	B
1878	A
1879	A
1880	D
1881	A
1882	C

Rok	Strategia
1883	C
1884	C
1885	C
1886	D
1887	D
1888	D
1889	D
1890	D
1891	D
1892	B
1893	D

Rok	Strategia
1894	B
1895	A
1896	A
1897	A
1898	A
1899	A
1900	D
1901	B
1902	A
1903	A
1904	C

Wykres 7. Kwestionowanie polskiej i tłumaczonej literatury pięknej w latach 1872–1904

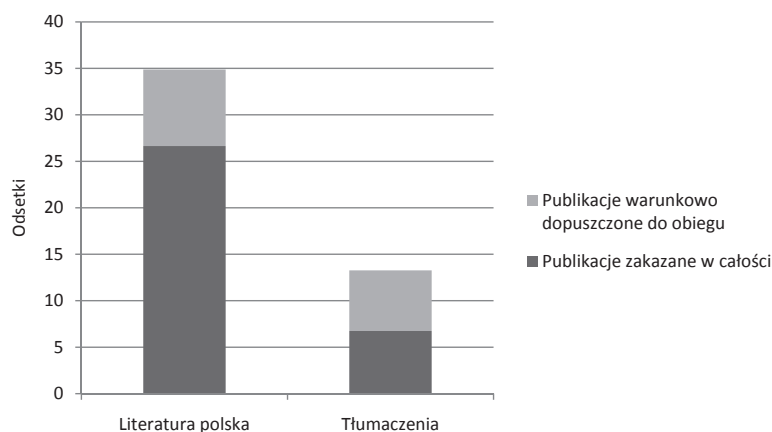

Tabela. Cenzura zagraniczna wobec twórczości pisarzy, których utwory sprowadzano w latach 1872–1904 najczęściej*

Lp.	Autor	Liczba publikacji importowanych	Liczba publikacji zakwestionowanych		Udział publikacji zakwestionowanych	
			ogółem	w całości	ogółem	w całości
1	2	3	4	5	6	7
1	Oppman Artur	72	1	0	0,01	0,00
2	Kraszewski Józef Ignacy	68	12	7	0,18	0,10
3	Mickiewicz Adam	57	25	18	0,44	0,32
4	Schmid Christoph	50	6	4	0,12	0,08
5	Słowacki Juliusz	49	37	34	0,76	0,69
6	Chociszewski Józef Roman	36	15	13	0,42	0,36
7	Kondratowicz Ludwik	30	6	2	0,20	0,07
8	Bałucki Michał	28	2	1	0,07	0,04
9	Hoffmann Franz	27	0	0	0,00	0,00
10–12	Fredro Aleksander	26	2	1	0,08	0,04

cd. tabeli

1	2	3	4	5	6	7
	Krasicki Ignacy	26	3	3	0,12	0,12
	Rogosz Józef	26	12	10	0,46	0,38
13–14	Bełza Władysław	25	9	8	0,36	0,32
	Pol Wincenty	25	9	8	0,36	0,32
15	Jokai Mór	24	3	0	0,13	0,00
16–17	Maciejowski Ignacy	20	6	3	0,30	0,15
	Wilczyński Albert	20	2	1	0,10	0,05
18	Tetmajer Kazimierz Przerwa	19	7	7	0,37	0,37
19–22	Kochanowski Jan	18	1	0	0,06	0,00
	Konopnicka Maria	18	6	5	0,33	0,28
	Orzeszkowa Eliza	18	1	0	0,06	0,00
	Przybyszewski Stanisław	18	9	7	0,50	0,39
23–25	Dumas Alexandre ojciec	17	2	1	0,12	0,06
	Niemcewicz Julian Ursyn	17	4	3	0,24	0,18
	Wyspiański Stanisław	17	6	6	0,35	0,35
26–28	Korzeniowski Józef	16	3	3	0,19	0,19
	Łoś Wincenty	16	6	2	0,38	0,13
	Sienkiewicz Henryk	16	9	7	0,56	0,44
29–34	Asnyk Adam	15	6	5	0,40	0,33
	Feldman Wilhelm	15	5	3	0,33	0,20
	Jankowski Józef	15	0	0	0,00	0,00
	Krański Zygmunt	15	9	8	0,60	0,53
	Miłkowski Zygmunt	15	7	7	0,47	0,47
	Schwartz Marie Sophie	15	1	0	0,07	0,00
35–37	Bliziński Józef	14	2	1	0,14	0,07
	Gliński Kazimierz	14	1	1	0,07	0,07
	Zacharjasiewicz Jan	14	6	5	0,43	0,36
38–42	Kasprowicz Jan	13	7	4	0,54	0,31

cd. tabeli

1	2	3	4	5	6	7
	Krechowiecki Adam	13	2	1	0,15	0,08
	Lam Jan	13	3	1	0,23	0,08
	Niedźwiecki Zygmunt	13	3	2	0,23	0,15
	Poeche Izidor	13	7	7	0,54	0,54
43–45	Gawalewicz Marian	12	3	2	0,25	0,17
	Lenartowicz Teofil	12	7	7	0,58	0,58
	Tuczyński Franciszek Ksawery	12	5	4	0,42	0,33
46–50	Abgarowicz Kajetan	11	5	5	0,45	0,45
	Rossowski Stanisław	11	2	0	0,18	0,00
	Sabowski Władysław	11	2	1	0,18	0,09
	Sarnecki Zygmunt	11	2	0	0,18	0,00
	Urbański Aureli	11	7	5	0,64	0,45
51–60	Bartoszewicz Kazimierz	10	1	0	0,10	0,00
	Biernacki Mikołaj	10	5	2	0,50	0,20
	Dobrzański Stanisław	10	3	1	0,30	0,10
	Gorki Maksim	10	2	0	0,20	0,00
	Goszczyński Seweryn	10	6	2	0,60	0,20
	Leitgeber Jarosław Saturnin	10	3	1	0,30	0,10
	Papi Jadwiga	10	0	0	0,00	0,00
	Przyborowski Walery	10	4	3	0,40	0,30
	Rosinkiewicz Kazimierz	10	0	0	0,00	0,00
	Wilkońska Paulina	10	5	4	0,50	0,40

* Natężenie zacięniowania odzwierciedla poziom represji.

“Literary policy” of Russian foreign censorship in 1865–1904 (Summary)

Almost 4500 new literary publications in Polish (counting by titles) had been tried to bring in to Empire in 1865–1904. The foreign censorship banned from circulation almost 1400 of these books – in a whole or in a part. These books were treated more lenient than others – because in 1872–1904 the censors prohibited only 29,7% of them, when nonfictional publications – 40,5%. The literary works were more rarely than others banned in a whole. The censorship policy towards imported belles-lettres became slowly less repressive, in spite that it had been changing: during 70. had occurred to be moderate, using various bans conditional upon subject; late 80. and the beginning of 90. it was a period of the strongest repressions, but the second half of 90. and the beginning of XX century it was quite successful time for belle-lettre import. The censorship hit books of Polish authors in the most severe way (which consisted of $\frac{3}{4}$ of all banned imported works), particularly directed to the people or to the general public or imported for the first time since they were published and didn't belong to any book series. The most banned author was Słowacki and next: Lenartowicz, Krasiński, Urbański, Poeche, Sienkiewicz (mainly versions adapted for children), Miłkowski (T.T. Jeź), Wilkońska, Przybyszewski, Abgarowicz, Rogosz, Zacharjasiewicz, Kasprowicz, Chociszewski, Tetmajer, Tu-czyński, Mickiewicz, Asnyk, Wyspiański, W. Bełza, Przyborowski i Konopnicka.

